

Градецька Н. М.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри соціально-гуманітарних та правових дисциплін,
Київський інститут Національної гвардії
України
(м. Київ, Україна)

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ДІТЕЙ В ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

Права дитини – це спеціальні можливості, які необхідні людині віком до 18 років для існування та досягнення зрілості. Дитині законом та іншими засобами має бути забезпечений спеціальний захист і можливості розвиватися фізично, розумово, морально, духовно, соціально, здоровим і нормальним шляхом, в умовах свободи та гідності. Під час збройних конфліктів захист дітей є однією з найгостріших проблем. Збройні конфлікти супроводжуються економічними та соціальними руйнуваннями, стражданнями, каліцтвами, вбивствами тощо [1, с. 278–283]. Під час війни порушуються права дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, сімейне виховання, захист від усіх форм насилля, вибору місця проживання дитини тощо [2, с. 96–105].

Фахівці наголошують на конкретних загрозах для дітей під час війни: у зоні бойових дій діти гинуть, зазнають катувань і отримують серйозні травми, що можуть призвести до інвалідності; нерідко дітей змушують стати солдатами, що збільшує ризик травмування та завдання шкоди іншим; брак їжі, особливо серед збіднілого населення, призводить до недоїдання та ослаблення імунної системи; погані житлові та санітарні умови сприяють розповсюдженню інфекційних захворювань; нестача медикаментів, медичного персоналу й якісних медичних послуг збільшують рівень смертності та показник захворюваності у воєнний час; діти втрачають батьків, братів і сестер, друзів, а ті, що стали сиротами, часто змушені жити на вулиці, де ризик почати вживати наркотичні засоби чи алкоголь значно вищий; під час війни батьки зазвичай зосереджені на виживанні, тому приділяють менше уваги дітям, яким доводиться самостійно шукати сенс у тому, що відбувається [3]. На жаль, зазначений перелік не є вичерпним.

Діти, що зростають в умовах воєн мають бути захищені нормами міжнародного гуманітарного права. Світова спільнота підтвердила бажання захистити права неповнолітніх. Результатом цього стали такі документи: Конвенція ООН про права дитини (1989), Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році), Женевські конвенції про захист жертв війни (1949), Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977), Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999), Римський статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 роками.

Однак, ефективне впровадження стандартів, передбачених цими нормативно-правовими актами, досі є значною проблемою в багатьох частинах світу, і, зокрема, в Україні.

Серед ключових проблем системи забезпечення безпеки дитини, захисту її прав та інтересів можна виділити: прогалини в правовому захисті прав дітей, особливо неузгодженість між собою або відсутність спеціальних норм в національних законодавствах щодо надання спеціального захисту прав дітей під час збройних конфліктів, невідповідність їх міжнародним стандартам захисту прав дітей, «розрив» між законом і практикою, несистемність рішень та невідповідність міжнародних документів у сфері захисту дітей реаліям сьогодення [4, с. 4–16].

Рішення щодо захисту дітей часто мають несистемний, фрагментарний характер, що є наслідком недостатньої координації дій між різними акторами, дублювання зусиль та непослідовності в реалізації програм та стратегій. Несистемність проявляється як у законодавчому, так і в інституційному вимірах. Основними чинниками несистемності рішень на законодавчому рівні є:

1) відсутність комплексного підходу під час прийняття законодавчих актів, внесення до них змін і доповнень, що часто призводить до неузгодженості та дублювання їх положень; 2) численні зміни в законодавстві без належного аналізу наслідків і спроможностей забезпечити реалізацію відповідних положень на практиці.

Серед проблем інституційного характеру слід виділити такі: 1) наявність багатьох органів та інституцій, відповідальних за захист прав дітей, що призводить до дублювання функцій, компетенцій та зусиль; 2) відсутність належної координації між посадовими особами, державними установами різного підпорядкування, громадськими та міжнародними організаціями; 3) недостатнє залучення організацій громадського сектору до процесу прийняття рішень та відсутність механізмів ефективного зворотного зв'язку між громадянським суспільством і державними інституціями; 4) часта зміна кадрового складу профільних державних інституцій, що призводить до непослідовності політик, втрати інституційної пам'яті, намагання почати все з початку без аналізу напрацьовань попередників; 5) обмежене фінансування та нестача кількості фахівців у владних установах, які працюють у сфері захисту дітей.

До додаткових факторів, які негативно впливають на формування єдиного і системного підходу щодо захисту дітей в Україні, також можна віднести: відсутність єдиної національної стратегії захисту прав дітей, яка б включала всі аспекти – від освіти й охорони здоров'я до правосуддя та соціальної підтримки, дублювання існуючих стратегій; 2) відсутність дієвої системи моніторингу дотримання законодавства у сфері захисту дітей та притягнення до відповідальності уповноважених посадових осіб за неправомірні рішення або бездіяльність.

Невідповідність міжнародних документів у сфері захисту дітей сучасним викликам обумовлена тим, що ключові міжнародні акти щодо захисту дітей в основному були прийняті ще в повоєнний період (після завершення Другої

світової війни) у ХХ ст. Повномасштабне вторгнення РФ до України у лютому 2022 р. не лише продемонструвало, що міжнародна система безпеки потребує актуалізації, а й те, що на міжнародному рівні існує потреба в належному регулюванні таких питань: екстреного реагування на виклики у сфері захисту прав дітей у кризових та надзвичайних ситуаціях, зокрема, у випадку їх масової евакуації з територій, котрі є небезпечними для життя та здоров'я (як всередині країни, так і за кордон); засад визнання рішень щодо евакуйованих дітей, які прийняті уповноваженими органами країни походження; механізмів співпраці між уповноваженими органами України та іноземних держав (зокрема, службами у справах дітей, органами соціального захисту населення та відповідними органами іноземних країн). Безумовно, окресленими питаннями не вичерпується весь спектр викликів у сфері захисту дітей, однак їх вирішення матиме вагомим значення для удосконалення системи захисту дітей як на національному, так і на міжнародному рівні [5].

Список використаних джерел:

1. Опольська Н. Права дітей, які постраждали внаслідок збройного конфлікту. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право. 2015. Вип. 27. С. 278–283.
2. Яромл Л., Карпюк А. Порушення прав дитини в умовах війни в Україні. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2022. № 4 (36). С. 96–105.
3. Вплив війни на дітей 13.04.2022. URL: <https://warchildhood.org/ua/impact-of-war-on-children/>.
4. Турченко О.Г. Право дитини на безпеку під час збройного конфлікту. Політичне життя. 2019. С. 6–14.
5. Виклики у сфері захисту дітей у період воєнного стану. URL: <https://r2p.org.ua/page/vyklyky-u-sferi-zakhystu-ditei-u-period-voiennoho-stanu>).